

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 48 (1303) 30 ЛІСТАПАДА 2016 г.

Рада ТБМ

27 лістапада ў Менску ў сядзібі ТБМ праішла чарговая Рада ТБМ. На павестку дня былі вынесены пытанні:

1. Інфармація аб удзе-ле ТБМ у парламенцкіх вы-бараах у 2016 годзе.

2. Абмеркаванне плана дзейнасці ТБМ на 2017 год.

3. Аб зменах у складзе Сакратарыяту ТБМ.

4. Аб падпісцы і далей-шым лёссе газеты ТБМ "Наша слова".

5. Аб фінансавым ста-новішчы ТБМ.

6. Рознае.

Пачалося паседжанне з хвіліні маўчання ў памяць адышоўших у лепшы свет сяброў ТБМ, у тым ліку і спачыўшага колькі дзён таму

Анатоля Валахановіча.

Наступным пунктам былі ўручаны падзякі ТБМ за актыўную працу ў арганізацыі юбілярам 2016 года Генадзю Цыхуну, Анатолю Вярцінскому, Эрнесту Ялугіну. Нажаль, асабіста атрымаць падзяку змог толькі Генадзь Цыхун.

Па павестцы дня вы-ступалі Алена Анісім, Алег Трусаў, Станіслаў Суднік.

7 каstryчніка, высту-паючы са звартам да дэпу-татай Палаты прадстаўнікоў і члену Савету Рэспублікі На-цыянальнага сходу Беларусі пятага і шостага скліканняў, Аляксандар Лукашэнка заявіў: "Беларусі варта забыцца пра памяцце "вораг" ці "свой", не адмаўляцца ад рускай куль-туры, але і памятаць пра тое,

тарыяльной цэласнасці і суве-рэннасці, - гэта мова. Чаму мы павінны адомовіцца ад беларускай мовы?" - спытаў тады Лукашэнка.

Абапіраючыся на пазі-цыю Кіраўніка краіны і дзе-нейнічаючы ў рамках перадвы-барчай платформы ТБМ Рада прыняла зварт да міністра адукацыі пра стварэнне гім-назій з беларускай мовай наву-чання ў кожным раёне нашай краіны.

Прыняты праект плана дзейнасці ТБМ на 2017 год, у які сябры ТБМ мусіць уно-сіц змены і дапаўненні да канца года з тым, каб канчатковая план быў зацверджаны на студзен-скай Радзе ТБМ, якая папя-рэдне мае адбыцца 22 студзеня.

Прыняты зварт з на-годаў цяжкага фінансавага ста-новішча ў ТБМ і разгледжана пажаданне сяброў ТБМ пра публікацыю ў газете "Наша слова" раздзелаў кнігі Алега Трусава "Гісторыя сярэдня-вечнай Еўропы...".

Складу Сакратары-яту выведзены ўладзімір Ко-шчанка па яго просьбі і ўве-дзены ўладзімір Азёма.

Рада абавязала сваіх сяброў падпісаць па два асоб-нікі "Нашага слова". Добра Янкі і плотка.

На завяршэнне новы кіраўнік творчай суполкі "Пагоня" Ігар Марачкін падарыў старшыні ТБМ мастацкі ка-талог суполкі.

Даклад Алены Анісім і дакументы Рады чытаіце на ст. 2, 3, 4, 5.

Nash kar.

што мы беларусы і ў нас ёсць свая мова".

"Некаторыя дамарослыя знаўцы на ўсходзе па-чынаюць нас напракацу ў запішнай беларусасці. Што за глупства? Мы нацыя, а ў кожнай нацыі ёсць свае прыкметы. І галоўнае, акрамя тэры-

96-я ўгодкі Слуцкага збройнага чыну

26 лістапада актыўісты партыі БНФ, Маладога фронту, грамадскага руху "За сва-боду" і Руху салідарнасці "Разам" правялі на Случчыне ме-рапрыемствы з нагоды 96-й гадавіны Слуцкага збройнага чыну.

У лістападзе-снежні 1920 года вайсковыя часткі, сфармаваныя з жыхароў Слуц-кага павета аказалі ўпарты су-праціў Чырвонай Арміі, якая прасоўвала ўладу бальшавіц-кай Рассеі на Беларусь. Напярэ-дадні случчакі прысягнулі на вернасць Беларускай Народ-най Рэспубліцы і мужна за яе змагаліся, але ўтрымалі ўладу

БНР на гэтых зем-лях больш як на ме-сяц ім не ўдалося. І ўсё ж, лічаны ўдзе-льнікі святочных мерапрыемстваў, змаганне на Случ-чыне засведчыла прагу беларусаў да волі і незалежнасці, а таму застанецца прикладам для будучых пакаленняў беларусаў.

Тэма зма-гання за незалеж-ную Беларусь стала галоўнай і на міты-нгу, які адбыўся ў Слуцку. Выступаўцы на акцыі казалі пра чарговую небяспеку Беларусі з боку Крамля, крэ-тыкавалі беларускі палітычны рэжым за згортванне дэ-ма-кратыі і ўзурпацыю ўлады, за-клікалі беларусаў быць гато-вымі да адстойвання незалеж-насці краіны, у тым ліку і са зброяй у руках.

Урачыстыя акцыі на День герояў - гэтак актыўісты

называюць 26 лістапада, калі пачаўся Слуцкі збройны чын - адбыліся таксама на месцах баёў у мясцічках Грозаў, Семежаў і вёсцы Чырвона Слабада. Там быў ўскладзены квет-кі да памятных крыжоў. Па-мяцца ваяроў за незалежнасць

Беларусі ўшанавалі хвілінай маўчання, былі праведзеныя малені. Пабываўшы ў гэтых памятных мясцінах, актыўісты вырашылі да наступных угод-каў адрамантаваць мемарыальныя крыжы.

- Праз год будзе 25-годдзе, як у гэтых вёсках з'я-віліся крыжы ў памяць пра слуцкіх паўстанцаў. І што мы

будзем згадваць імя гісторыка Анатоля Грыцкевіча, намаганнямі якога пра Слуцкі збройны чын стала шырокім вядома ў канцы 1990-ых гадоў.

Таксама ўдзельнікі мі-тынгу ў Слуцку ўскладілі кветкі да помніку Тарасу Шаўчэнку ў мясцовім парку.

Радыё Свабода,

з. Слуцк.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

План дзейнасці

Грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" на 2017 год

№	Назва мерапрыемства	Тэрмін выканання	Адказны за правядзенне	№	Назва мерапрыемства	Тэрмін выканання	Адказны за правядзенне
1.	Асветніцкая і педагогічна-псіхалагічная праца - з бацькамі, дзеци якіх пойдуць у дзіцячыя садкі і першыя класы ў 2017-2018 навучальным годзе; - з бацькамі і іх дзецьмі, якія навучаюцца ў рускамоўных і беларускамоўных адукатыйных установах; - з арганізацыямі і ўстановамі з мэтай пропаганды беларускай мовы і літаратуры; - правядзенне курсаў беларускай мовы і беларусазнаўства; - звярнуцца да дзяржаўных і недзяржаўных тэлеканалаў па дапамогу ў стварэнні беларускамоўных класаў.	На працягу года	Бацькоўскі камітэт, рэгіянальныя структуры ТБМ		210 гадоў з дня нараджэння Напалеона Орды , беларускага мастака, кампазітара. Зрабіў замалёўкі Гародні, Наваградка, Ліды, Міра і інш. Памёр у 1883 г. 80 гадоў з пачатку выдання газеты "Лім" - органа Саюза беларускіх пісьменнікаў у 1932- 2002 гадах. 80 гадоў з дня нараджэння Георгія Галенчанкі (1937, г. Петразаводск), гісторыка-медывіста, доктара гістарычных навук. 950 гадоў ад першага ўпамінання пра Менск у "Аповесці мініутых гадоў". 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Крукоўскага , мастака - плакатыста. 75 гадоў з дня нараджэння Міхася Ткачова (1942-1992), беларускага грамадска-палітычнага дзеяча, гісторыка, археолага, доктара гістарычных навук, прафесара. 130 гадоў з дня нараджэння Алеся Гаруна (1887-1920), пісьменніка і дзеяча нацыянальна-вызвольнага руху.	11 лютага	
2.	Праца рэгіянальных арганізацый ТБМ па захаванні і адкрыцці беларускамоўных адукатыйных установ: збор подпісаў, лісты ў дзяржаўныя ўстановы, пікеты і інш.	На працягу года	Рэгіянальныя структуры ТБМ, Мінская гарадская арганізацыя ТБМ, Сакратарыят (каардынацыя) Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		26 лютага 28 лютага 3 сакавіка 6 сакавіка 10 сакавіка 11 сакавіка		
3.	Супрацоўніцтва з дзяржаўнымі структурамі па пытанні выкарыстання дзяржаўнай беларускай мовы, у тым ліку з мэтай захавання і пашырэння беларускай тапанімікі, з Міністэрствам сувязі па пытаннях выпуску беларускамоўнай прадукцыі.	На працягу года	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		25 сакавіка		
4.	Супрацоўніцтва з банкаўскімі структурамі па пытаннях афармлення на беларускай мове бланкаў, рэквізітаў і іншай банкаўскай прадукцыі.	На працягу года	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		27 траўня		
5.	Праца з прадпрыемствамі па ўкараненні беларускамоўнага афармлення выпускай прадукцыі.	На працягу года	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		30 траўня		
6.	Работа па пашырэнні кола падпісчыкаў і чытачоў на "Наша слова", "Новы час", "Верасень" і іншыя беларускамоўныя газеты і часопісы.	На працягу года	Сакратарыят, першасныя суполкі ТБМ		2 чэрвеня		
7.	Правядзенне гістарычных і літаратурных сустэреч	На працягу года	А. Трусаў		7 ліпеня		
8.	Святкаванне Міжнароднага дня роднай мовы. Правядзенне круглых сталоў, сустэреч з чытачамі (разам з пісьменнікамі і журналістамі). Першы этап Агульнанацыянальнай дыктоўкі - 21 лютага, 2-і этап - 15 сакавіка, 3-і этап - 25 сакавіка.	21 лютага 15 сакавіка 25 сакавіка	Сакратарыят, Мінская гарадская арганізацыя ТБМ, абласныя і раённыя структуры ТБМ		7 ліпеня		
9.	Забеспячэнне дзейнасці інтэрнет-партала ТБМ.	На працягу года	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		5 верасня		
10.	Выданне паштоўкі і кішэннага календарыка да юбілею Янкі Брыля	1-ы квартал 2017 г.	Сакратарыят ТБМ		6 верасня		
11.	Прыняць удзел у святкаванні 500-годдзя беларускага кнігадрукавання.	6 жніўня 2016 г.	Сакратарыят ТБМ		13 верасня		
12.	Прыняць удзел у Дні беларускага пісьменства.	Пачатак верасня	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		30 верасня		
13.	Адзначыць Еўрапейскі дзень моў	26 верасня	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		31 каст-ніка		
14.	Адзначыць Дзень беларускай школы	13 лістапада	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ		1 лістапада		
15.	Адзначыць 100-годдзе 1-га Ўсебеларускага кангрэсу	5 снежня	Сакратарыят ТБМ		3 лістапада		
16.	Адзначыць 800-годдзе першага ўжывання слова <i>Albaruthenia</i> да тэрыторыі Беларусі.	На працягу года	Сакратарыят ТБМ		4 лістапада		
17.	Адзначыць наступныя даты: 50 гадоў з часу заснавання выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя імя Пятруся Броўкі" (Менск, 1967 г.). 80 гадоў з дня нараджэння Васіля Гігевіча , беларускага пісьменніка. 125 гадоў з дня нараджэння Адама Станкевіча , беларускага грамадска-палітычнага дзеяча, выдаўца, гісторыка, публіцыста, літаратуразнаўца, каталіцкага святара. 80 гадоў з дня нараджэння Міхася Верасіла , калекцыянера, краязнаўца, мастака, паэта. 125 гадоў з дня нараджэння Браніслава Тарашкевіча (1892-1938), грамадскага палітычнага дзеяча, літаратора, акадэміка. 125 гадоў з дня нараджэння Рыгора Шырмы (1892 - 1978), беларускага грамадскага і культурнага дзеяча, хормайстра, народнага артыста БССР і СССР, Героя Сацыялістычнай працы. 130 гадоў з дня нараджэння Фабіяна Шантыра (1887-1920), пісьменніка, публіцыста, грамадскага дзеяча. 75 гадоў з дня нараджэння Міколы Жылінскага , беларускага журналіста, пісьменніка, гісторыка, кандыдата гістарычных навук.	1 студзеня 3 студзеня 6 студзеня 11 студзеня 20 студзеня 20 студзеня 4 лютага 5 лютага	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ	30 гадоў з часу заснавання Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры (Менск, 1987, адкрыты ў лістападзе 1991 г.) 180 гадоў з дня нараджэння Міхала Эльвіра Андрыёлі (1837-1893), мастака, удзельніка паўстання 1863 года. 80 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Талерчыка , беларускага краязнаўца. Памёр у 2016 г. Адзначыць юбілейныя даты сяброў ТБМ: 60 гадоў з дня нараджэння Алеся Астроўскага , доктара медыцынскіх навук, прафесара. 80 гадоў з дня нараджэння Івана Будніка , беларускага педагога, краязнаўца. 70 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Мілінкевіча , беларускага палітыка, кандыдата фізіка-матэматычных навук. 85 гадоў з дня нараджэння Адама Мальдзіса , доктара філалагічных навук, літаратуразнаўца, празаіка. 80 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Каўкі , маскоўскага гісторыка, літаратуразнаўца. 80 гадоў з дня нараджэння Дануты Бічэль , беларускай паэтэссы.	26 лістапада 26 снежня 19 сакавіка 2 траўня 25 ліпеня 7 жніўня 20 верасня 3 снежня	Сакратарыят, рэгіянальныя структуры ТБМ	

Выступ першага намесніка старшині Алены Анісім на Радзе ТБМ 27 лістапада 2016 г.

Паважаныя сябры!

Завяршаецца яшчэ адзін год нашай дзеянасці. Для кожнай з наших структурных суполак ён быў розны: адны працавалі па сваім кірунку традыцыйна, хтосьці апрабоўваў новыя формы, іншыя далаўшчаліся да новых ініцыятыў. І мы можам сказать з упэўненасцю: там, дзе мы працавалі, маём вынік.

Безумоўна, нас не можа задавальняць агульная сітуацыя з рэальнымі станам беларускай мовы як дзяржаўнай, але, лічу, трэба на гэтыя речы глядзець вельмі канкрэтна, з выразным усведамленнем, што і як рабіць далей.

Сёлетні год найперш вызначальны тым, што ўпершыню за многія гады наша арганізацыя брала актыўны ўдзел у выбарчай кампаніі. Сябры ТБМ як самастойна, так і ў супрацы з рознымі партыйнымі структурамі вылучалі свае кандыдатуры для абрання дэпутатамі ў Палату працстаўнікоў.

Мэтай нашага ўдзелу і падчас збору подпісаў, і непасрэдна ў агітацыйнай кампаніі, было публічнае выкарыстанне беларускай мовы. Таму кампанію мы вялі цалкам на беларускай мове: уся вырабленая прадукцыя, выступы на тэлевізіі і на радыё, а таксама непасрэдна перед выбарчыкамі гучалі на роднай мове.

Як удзельнік ініцыятыўнай групы аднаго з актыўных сябров нашай арганізацыі, і як удзельнік пікетаў, магу засведчыць наступнае: людзі ў значайнай большасці станоўчай рэагавалі на беларускую мову, ахвотна ставілі подпісы за нашага маладога вылучэнца. А гэта значыць, што патэнцыял і запатрабаванасць беларускай мовы ў грамадстве ёсць. Такім чынам, першая мэтая была ажыццёўлена.

Другой мэтай было, вядома ж, атрыманне дэпутацкіх мандатаў.

На жаль, не ўсе сябры змаглі зарэгістравацца ў якасці кандыдатаў у дэпутаты. Прывычны гэлага найперш аблектыўны, бо сабраць у летні час за адзін месяц тысячу подпісаў, не маючи значных рэсурсаў і

напрацовак, даволі складана. Але хачу адзначыць датычна кіраўніцтва нашай арганізацыі: мы працавалі зладжана і падтрымлівалі адзін аднаго, як і належыць згуртаванай камандзе. Вельмі прыемна адзначыць і той факт, што да нашай працы падключаліся самыя адданыя сябры ТБМ, якія дапамагалі ў зборы подпісаў, арганізацыі і правядзенні пікетаў, а таксама ахвяравалі свае сродкі на правядзенне агітацыйнай кампаніі. І за гэта ім усім я шчыра ўздычная.

Я лічу, што месца ў парламенце, якое мае ТБМ - гэта безумоўны поспех усёй арганізацыі і заслуга найпершых яе сябров, хто на гэта працаўваў і хто шчыра жадае рэальная змяніць сітуацыю з беларускай мовай да лепшага, выкарystоўваючы ўсе магчымасці для гэтага.

Другая мэтая нашага ўдзелу ў выбарчай кампаніі, таксама была дасягнута, хоць мы не можам сказать, што нас цалкам задавальняе гэты вынік. Тым не менш, сёння, маючи свой голос у Палате працстаўнікоў, мы можам і павінны ставіць перад сабой далейшыя мэты.

І першае, на чым, як мне падаецца, трэба сканцэнтраваць нашы намаганні, гэта дамагчыся таго, каб закона-праекты рыхтаваліся на дзяржаўнай беларускай мове. Пашкодзіць што яны маюць толькі версію на рускай мове, за выключэннем асобных заканадаўчых актаў. І як паказваюць апошнія падзеі, змяніць гэту ситуацыю, нягледзячы на нашы заходы, ніхто не збіраецца.

Таму нам трэба прадэмантраваць выключную зацікаўленасць, згуртаванасць і настойлівасць у выкананні гэтай задачы.

Паважаныя сябры!

Мы можам спрачацца па многіх пытаннях, крытыка-вацца адзін аднаго. Гэта нармальная, калі мы, безумоўна, не пераходзім межу прыстойнасці і не становімся на бок наших апанентаў, гуляючы на іх інтарэсы, выклікаючы ў шэрагах арганізацыі раскол. Думаю, што наспеч час нам зразумець, што сітуацыя вымагае ад нас

выключнай сканцэнтраванасці і згуртаванай працы па ўсіх кірунках, далучаючы ўсіх прыхильнікаў і паплечнікаў.

Што датычыць маёй далейшай дзеянасці ў Палаце працстаўнікоў, то я бачу яе ў тым, каб актыўна прасоўваць беларускую мову і праз гэта павышаць аўтарытэт нашай арганізацыі. У гэтым я чакаю і вашай падтрымкі і дапамогі. Важней справай таксама лічу стварэнне Нацыянальнага ўніверсітэта з беларускай мовай навучання, таму буду рабіць ўсё, што магчыма, каб давесці яе да рэальнага ўвасаблення.

За апошнія некалькі гадоў сітуацыя ў свеце і ўнутры нашай краіны моцна змянілася. На першы план для многіх грамадзян краіны ўпершыню ў якасці каштоўнасці пастала пытанне захавання незалежнасці. І гэта сапраўды так.

У той жа час мы з вамі цудоўна разумеем, у адрозненне ад іншых, што ключавое пытанне незалежнасці Беларусі - гэта рэальный статус дзяржаўнасці беларускай мовы. Бо без беларускай мовы наша краіна як самастойны суб'ект міжнароднай палітыкі не здолная захавацца. І мы проста абавязаныя зрабіць ўсё, што ад нас залежыць, каб гэту думку давесці да кожнага грамадзяніна Беларусі. Трэба выкарыстоўваць для гэтага ўсе магчымасці.

Маю на ўвазе ў тым ліку і будучыя выбары ў мясцовыя саветы. Ужо сёння можна і трэба нашым актыўным сібрам рыхтавацца да таго, каб браць удзел у гэтай выбарчай кампаніі на ўсіх узроўнях і па ўсіх мясцовасцях. Калі мы хочам вызначаць кірункі развіцця нашай краіны, мы павінны і паводзіць сябе як сапраўдныя гаспадары, прэтындуючы менавіта на такое месца. Бо ад таго, які мы хочам бачыць сваю краіну, колькі часу, як і з кім мы гатовыя працаўваць на гэта, залежыць і вынік нашай працы.

Я лічу, што мы павінны голасна заявіць пра сваё права браць удзел у прыняцці важных рашэнняў датычна развіцця Беларусі і працаную ўсім сібрам арганізацыі сваю дзяянасць планаваць з улікам гэтай мэты.

Як "малодшы" брат стаў "старэйшым"?

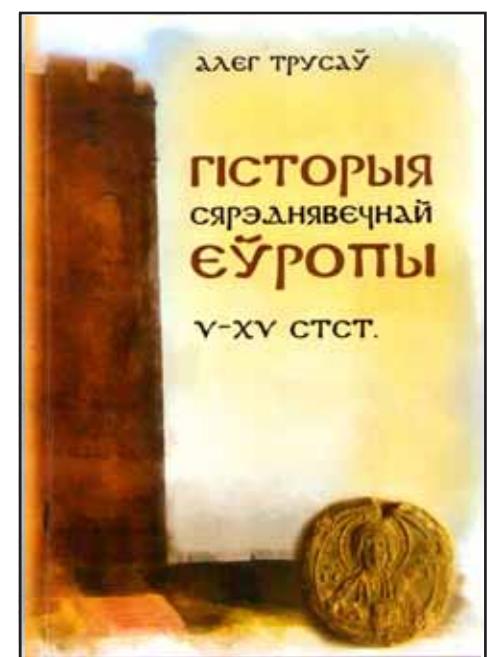
24 лістапада на першым Расійскім канале наладзілі амберкаванне маёй кнігі "Гісторыя сярэднявечнай Еўропы V-XV стст.". Яно ішло вельмі цікава, бо вядоўцы перадачы амбяркавалі кнігу, якую не чыталі і нават не трымалі ў руках, а паказвалі гледачам толькі яе вокладку, узяту з інтэрнэту. Як тут не ўспомніць амберкаванне ў СССР кніг Салжаніцына, якіх людзі не чыталі, але вельмі абураліся іх зместам.

Замест тэксту гледачы агучвалі ў рускім перакладзе некаторыя мае выказванні на амберкаванні маёй кнігі ў Гародні, прычым яны былі жартайлівы і крыху іранічны. Аднак зразумець беларускі гумар, не ведаючы беларускай мовы, вельмі складана. Асабліва закранула гонар вядоўца праграмы, што ён прадстаўнік не "старэйшага", а толькі "малодшага" брата. Но я лічу, што вытокі ўкраінскай нацыі сягаюць у IX ст., беларускай у X ст., а рускай - толькі ў XII ст.

Дык у якім жа стагоддзі пачалося фармаванне сучаснага рускага этнасу?

Адкрыем адзін з лепшых падручнікаў па рускай гісторыі, напісаны акадэмікам Платонавым у 1909-1910 гадах і перавыдадзены ў 1994 г. у Санкт-Пецярбург. На стар. 62-64 ён піша, што да канца XI ст. паўночна-ўсходняя частка Кіеўскай Русі "представляла собою глухой і слабо населенны край, в лесах которого разбросаны были финские поселки. Меря и мурома не строили городов, не имели никакого гражданского устройства и не были политически объединены". Пад цікім славінаў "финские инородцы или покидали свои места, уступая их русским пришельцам, или же подвергались обрушению и постепенно утрачивали свой язык и свое обличье". "Однако слияние русских поселенцев с финскими туземцами не прошло бесследно для русских." "Изменился их чисто славянский тип и характер; получилось как бы новое славянское племя. Это племя, в состав которого вошли русские славяне разных областей и племён и некоторая примесь финнов, называется "великорусским" племенем."

Што датычыць Беларусі, акадэмік Платонава (ст. 43) піша: "В Полоцке со временем Владимира Св. сидела особая (беларуская - А.Т.) княжеская ветвь, родоначальником которой был сын Владимира и его языческой жены Рогнеды князь Изяслав". А гэта X ст.! Таму вытокі беларускай нацыі сягаюць не ў XII ст., як у рускіх, а ў IX-X стст., што раней на 200-

300 гадоў.

Датычна слова "рускі" трэба сказаць, што яно з XIV ст. уваходзіць у назыв нашай краіны Вялікае Княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае, а вось сёняшнія расіяне ці расейцы ў XIV ст. сваёй дзяржавы не мелі, а былі васаламі Залатой Арды, насељнікі якой называлі татарамі альбо ардынцамі.

Толькі набыўшы ў 1480 г. незалежнасць, іх кіраўнік вялікі князь Маскоўскі Іван III стаў карыстацца новым "тытулам": "Государь всея Руси и великий князь".

Падручнік Платонава даводзіў гісторыю Расіі да канца кіравання ёю Аляксандрам III. На апошніяй старонцы гэтай кнігі адзначаецца, што ён у сваёй дзяржаве быў носьбітам нацыянальнай ідэі. "Он стремился к тесному объединению инородческих русских окраин с государственным центром и к возможному обрушению инородцев".

Відаць, што вядовец вышэйзгаданай перадачы зблытаў Расію канца XIX ст. з Расій пачатку XXI ст., і настойлівае імкненне праводзіць палітыку "обрушения инородцев" у Беларусі і Украіне ні да чаго добра не прывядзе.

Алег Трусаў,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт.

Папулярную кнігу Алега Трусава "Гісторыя сярэднявечнай Еўропы V-XV стст." можна будзе прачытаць у газеце "Наша слова" на працягу першага квартала наступнага года

У сувязі з тым, што ў ТБМ звяртаюцца шматлікія грамадзяні Беларусі і замежжа з просьбай набыць вышэйзгаданую кнігу, Рада ТБМ на сваім пасяджэнні 27 лістапада звярнулася да сп. Станіслава Судніка з прапановай пачаць друкаваць са студзеня 2017 г. папулярны падручнік А. Трусава "Гісторыя сярэднявечнай Еўропы V-XV стст."

Таму ўсе ахвотныя азнаёміца з гэтай кнігай могуць выпісаць на наступны год газету "Наша слова", кошт якой на паўгодзі складае ўсяго 7 руб. 44 кап. (паштовы індэкс 63865).

27 лістапада 2016 г.

ЗВАРОТ Рады ТБМ да Міністэрства адукацыі

Паважаны спадар Міністр!

На сустрэчы з дэпутатамі Палаты прадстаўнікоў Кіраўнік нашай краіны заяўіў пра неабходнасць паляпшэння сітуацыі з беларускай мовай у галіне адукацыі.

У сувязі з гэтым пратануем Вам прыняць рашэнне аб стварэнні гімназій з беларускай мовай навучання ў кожным раёне нашай краіны. Гэта здыме пытанне аб навучанні дзяцей на беларускай мове ў сувязі з закрыццём малакамплектных школ у вёсках, а таксама павысіць узровень адукацыйнай вучняў.

Пачаць гэту справу можна з нашых цэнтральных раёнаў Менскай вобласці: Столбцоўскага, мясціцінскага, якога звязаны з жыццем і дзейнасцю класіка нашай літаратуры Якуба Коласа, і Нясвіжскага, дзе на высокім міжнародным узроўні папулярызуецца наша славная гістарычна-культурная спадчына.

27 лістапада 2016 г.

Віншаем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў снежні

Абдулаева Святлана Іосіфаўна
Агуновіч Эдуард
Адамоніс Валянцін Канстанцін
Аксючыц Галіна Уладзімір
Аксючыц Ганна Аляксандра
Алейнік Віталь
Алексянок Дар'я Аляксандра
Андрасовіч Таццяна Валянцін
Андрэенка Яўген Барысавіч
Аношка Любоў Іосіфаўна
Антаноўская Людміла
Анцыповіч Мікалай
Ардынска Людміла Іосіфаўна
Арцишэнка Віктарыя Ўладзімір
Асадчая Алена Вадзімаўна
Аспіровіч Ананій Канстанцін
Атрахімовіч Вячаслав
Аўласка Ала
Афанасенка Кацярына Ўладзімір
Багінская Аўгіння Ніна Рыгор
Багнюк Любоў
Баеў Канстанцін Генадзеўіч
Бандарчык Віктарыя Ігаравна
Бараноўскі Аляксандар Уладзімір
Бартошык Наталля Пяцроўна
Батура Міхаіл Пяцровіч
Бацян Валянціна
Бацяноўскі Аляксандар Рыгор
Баярчук Алена
Бедка Іван
Белая Алена Іванаўна
Белка Сяргей Мікалаевіч
Белы Аляксей Ільч
Берніковіч Іна
Бойка Валянцін Юр'евіч
Буданаў Зміцер Львоўіч
Букачова Алена Уладзіміраўна
Бурак Жанна Генадзеўна
Бурносаў Раман Генадзеўіч
Бусловіч Святлана Анатолій
Вабішчэвіч Аляксандар Мікалай
Вайдашэвіч Жанна Пяцроўна
Верабей Янка Міхайлівіч
Водзіч Наталля
Воўкава Ала
Гагулина Юлія Аляксандраўна
Гайдаровіч Анжэліка
Галіноўская Ніна Васільеўна
Галкоўскі Аляксандар Алякс.
Гарох Мікалай Андрэевіч
Гарэцкі Радзім Гаўрылавіч
Гацкі Ўладзімір Венядзімавіч
Герэрэ Менгана Ідаэль Ідаэл.
Гінко Марыя Уладзіміраўна
Гнітуля Алег Аляксандравіч
Гракун Валянціна Іосіфаўна
Грамыка Алена Віктараўна
Гром Ігар Віктараўіч
Груздзеў Аляксандар Ігаравіч
Грыгаровіч Вітаўт Іванавіч
Грыневіч Ганна Васільеўна
Грыцаў Тарас
Грэйт Таццяна Міхайлаўна
Грэскія Браніслава
Гук Уладзімір Пяцровіч
Гурыновіч Генадзь Аркадз.
Дабрынец Аляксей Васільевіч
Давідовіч Дзмітры
Даманава Лідзія Дзмітрыеўна
Дамарацкі Аляксандар Уладзімір
Дарафей Іна Сцяпанайна
Дашкевіч Віктарыя Віктораўна
Дашкевіч Галіна С.

Двілянская Бэла
Дзэмідовіч Ігар Славаміравіч
Дзэміновіч Таццяна А.
Дзяменцева Ірина
Донаў Павел Пяцровіч
Доўжыкін Андрэй Ігаравіч
Дрозд Юля
Дунецкі Тадэвуш Віктораўіч
Дучыц Людміла Ўладзіміраўна
Егіпцева Таццяна Уладзімір
Ермалёнк Марыя Георгіеўна
Еўдакіменка Святлана
Жаўнярчук Ларыса Васілія
Жучкова Наталля Яўгенаўна
Захарэвіч Андрэй Леанідавіч
Зелянко Вольга Уладзіміраўна
Зімніцкая Ірына
Зорка Ірина Аляксандраўна
Змушка Валерый Аляксандар
Зусько Сяргей
Зылеў Дзяніс Уладзіміравіч
Ільініч Дар'я Сяргееўна
Каваленка Святлана Пяцроўна
Кавалеўскі Сяргей Мікалаевіч
Кажан Анатоль Лазаравіч
Казачок Ларыса
Каласоўскі Юрась Уладзімір
Калбанёў Віталь Васільевіч
Калыска Ірина
Камароўская Зінаіда Іванаўна
Камароўскі Андрэй Уладзімір
Кардаш Глеб
Каржэўскі Віктар Мікалаевіч
Каркота Анзіліка
Карпенка Аляксей Аляксееўіч
Касатка Таццяна Ўладзімір
Каспяровіч Паліна Уладзімір
Кастанаў Аляксандар
Кашчэў Аляксандар
Кім Таццяна Андрэеўна
Кліменка Наталля Віктораўна
Клімковіч Ірина Яўгенаўна
Клок Валянціна
Клютчэнка Андрэй
Колабава Ірина Навумавіч
Конан Генадзь
Краўчук Сяргей
Ксянірова Святлана Пяцроўна
Курнечік Лізавета Васільеўна
Курчынскі Браніслаў Бранісл.
Курылычык Мікалай Пяцровіч
Кутасаў Аляксандар Аляксандар
Кутырло Віталь Эдуардавіч
Кухарчык Вольга Сяргееўна
Лабковіч Мікалай Мікалаевіч
Лапшэвіч Зміцер
Лашук Міхаіл
Лемцогова Валянціна Пятр.
Літвінаў Мікалай Сяргесевіч
Логінава Вольга Іванаўна
Лозка Алеся Юр'евіч
Лукашэвіч Ален
Лук'яніца Алег
Луцковіч Алена Сяргееўна
Лявіцкі Ягор Вацлававіч
Ляшковіч Дзмітры Іосіфавіч
Макарэвіч Нікадзім Аляксан.
Макарэвіч Рыгор Арсеньевіч
Малахай Зміцер
Мамай Часлава Чаславаўна
Мамчыц Раман Эдуардавіч
Марговіч Людміла Васільеўна
Мароз Аляксей Уладзіміравіч
Мароз Валянціна Іванаўна
Матчэнка Алег
Мікалаеў Андрусь Васільевіч
Мілаш Валеры Уладзіслававіч
Міткавец Аляксандар
Мішкевіч Інэса Вітольдаўна
Мядзведзеў Валянціна
Мядзюта Аляксандар
Нікіціна Зінаіда
Новік Таццяна
Падгол Уладзімір
Паляшчук Наталля
Папека Мікалай
Пантус Сяргей Іванавіч
Панцялей Аляксандар Уладзімір
Пархімович Сяргей Аляксандар

У сядзібе ТБМ

06.12 аўторак

17.00-18.00

Презентация кнігі В. Санько "Карыды вогненнія іскры"

Навіны Германіі

Новы амбасадар Беларусі ў ФРГ: "Мы не павінны балансаваць паміж Расіяй і Еўразвязам. Важныя абудва кірункі"

Месец тату, 25 кастрычніка 2016 году Аляксандар Лукашэнка прызначыў амбасадарам Рэспублікі Беларусь у Германіі 40-гадовага Дзяніса Сідарэнку. Да гэтага Сідарэнка ачольваў Упраўленне агульнаеўрапейскага супрацоўніцтва МЗС.

Новы амбасадар працаўваў у Берліне на новай пасадзе 5 дзён і прыехаў у Беларусь на XIV Менскі форум. Дзяніс Сідарэнка на адкрыціі Форума ўдзельнічаў у дыскусіі "Беларусь - Германія - Еўразвяз: перспектывы еўрапейскага суседства і бяспекі", а потым даў эксплюзіўнае інтарвю Радыё Свабода.

- Так, нашы адносіны з Германіяй - гэта стасункі са стратэгічным партнёрам, які сёня з'яўляецца адным з лідараў Еўразвязу. Таму для нас гэтыя адносіны вельмі важная і патрэбная. Я не могу сказаць, што на новай пасадзе я пачынаю з нуля. Есць шмат пльянь, шмат вектараў, шмат кірункаў, дзе мы працуем не толькі на дзяржаўным узроўні, але і паміж эканамічнымі суб'ектамі, паміж прадпрыемствамі, паміж людзьмі. Я як амбасадар Беларусь у Германіі зраблю ўсёмагчымае, каб падтрымаць, наадаць нашым узаемадносінам паскарэнне. Так, нашы адносіны сёня развіваюцца, але патэнцыял іх у поўнай меры яшчэ не выкарыстаны. Я таксама сканцэнтруюся, каб прывесці ў Беларусь яшчэ больш інвестараў.

- Я перакананы, што і нашы адносіны з Расіяй, і нашы адносіны з краінамі Еўразвязу, і ў прыватнасці з Германіяй, вельмі важныя ў абудвух кірунках. І гэта не пытанне балансу, гэта пытанне выбудоўвання нармальных канструктыўных і прагматычных адносін з усімі партнёрамі і суседзямі, бо і Расія, і краіны Еўразвязу - гэта нашы непасрэдныя суседзі, з якімі непасрэдна нам давядзенца выбудоўваць адносіны ў пазітыўным контэксьце.

Радыё Свабода.

Каляндар “Нашага слова”

Рада ТБМ 27 лістапада ўнесла ў свой план на 2017 год дату 20-х угодкаў выхаду адноўленай газеты “Наша слова” ў Лідзе 1 лістапада 1997 года.

Сябрам Рады быў прадстаўлены каляндар на 2017 год, прысвечаны гісторыі “Нашага слова”. Пададзены выявы першых старонак газеты часоў бюлетэнія, калі рэдактарам быў Ніл Гілевіч, часоў, калі рэдактарам быў Эрнест Ялугін, і сучасны выглыб. Пададзены партрэт першага рэдактара Ніла Гілевіча і выява адноўленага помніка “Ў” у Полацку, да справы аднаўлення якога спрычыніліся і ТБМ, і “Наша слова”.

Ідзе 27 год выдання “Нашага слова” наогул і 20-ты год выдання ў г. Лідзе. Сітуацыя на медыйным полі з кожным годам становіцца ўсё больш складанай. Многія выданні пераходзяць у электронную форму цалкам або пераносяць туды большую частку контэнту.

Прадстаўленая гісторыя “Нашага слова” запатрабавала паглядзець на яго будучынно. Разгляд сітуацыі з газетай на Радзе ТБМ высветліў наступныя пазіцыі:

- папяровая версія газеты будзе захоўвацца любой ценой;

- кірауніцтва ТБМ звярненца ў Міністэрства адукацыі з прапановай уключыць

500 год ад пачатку беларускага книгадрукавання 1517 - 2017

СТУДЗЕНЬ	Люты	МАРТ	АПРЭЛЬ	МАЙ	ЧАРНІГІВ	КРАСІВІК
ПН 2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25	ПН
AT 3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25	8 15 22 29	5 12 19 26	AT
СР 4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22	5 12 19 26	2 9 16 23	6 13 20 27	СР
ЧЦ 5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23	3 10 17 24	3 10 17 24	7 14 21 28	ЧЦ
ПТ 6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24	4 11 18 25	4 11 18 25	8 15 22 29	ПТ
СБ 7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	5 12 19 26	5 12 19 26	9 16 23 30	СБ
НД 1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	6 13 20 27	6 13 20 27	2 9 16 23 30	НД

Выдавецкі дом ГА “ТБМ імя Францішка Скарыны”

“Наша слова” ў спіс рэкамендаваных СМИ для настаўнікаў беларускай мовы;

- неабходна развіваць электронную складовую газеты, павінен удасканальвацца сайт naszaslowa.by, трэба ствараць мабільную версію сайта

наш кар.

naszaslowa.mobi, адаптаваную да мабільных электронных сродкаў інфармацыі;

- неабходна павялічыць частату абнаўлення сайта.

Календары выдадзены ў фармаце А-3 і А-4.

Nasza

Што ёсьць для беларусаў 3 ліпеня і 25 жніўня?

Вось ужо мінуў не адзін месяц, як мы ў чарговы раз развіталіся з гэтымі знакавымі ў айчыннай гісторыі датамі. І сёлета стаўленне да іх было зусім не падобным адно да аднаго. У першым выпадку развітваліся на самым высокім дзяржаўным узроўні: меў адмысловую прамову Прэзідэнт краіны Аляксандар Лукашэнка, па вызначаных уладамі вуліцах сталіцы прамчаліся танкі і яничэ нешта з вайсковай тэхнікай, у небе кружыліся аэропланы. Знайшлося нямала ахвочных патанчыц, паспяваць. Хапала людзей і на добрым падпітку. Познім жа вечарам Менск агульшы магутны працяглы салют. Словам, ладзілася сапраўднае свята, чаго нікі не скажаш пра 25 жніўня.

Чым жа заслужыў да сябе такой увагі Дзень 3 ліпеня? Афіцыйна тым, што ён праводзіўся як Дзень абавязчэння незалежнасці Рэспублікі Беларусь, хача адсутнічаюць усялякія прававыя дакументы пра наданне ёй менавіта ў гэты дзень такога высокага ганаровага статусу. Заканамерна паўстае пытанне: "Калі няма адпаведнага дакумента, дык ці можа 3 ліпеня быць Днём незалежнасці Рэспублікі Беларусь?" З юрыдычнага пункту гледжання: адназначна - "Не!"

Магчыма, у нас не ўсе ведаюць, чаму так атрымалася? Мінула ж амаль два дзесяцігодзі, як давялося сутыкнуша з такой з'явай, тым больш, што і пераканаўчага тлумачэння ёй не пажадалі даць афіцыйны ѹдзелагі. Тому не ўсе ведаюць, што ініцыятарам перанясення Дня незалежнасці Рэспублікі Беларусь з сапраўднай даты абавязчэння яе (назаву пазней) на 3 ліпеня адбылося па ўласнай волі самога Прэзідэнта А. Лукашэнкі. Прапанаваў такое неўзабаве пасля таго, як у лістападзе 1996 года адбыўся чарговы рэферэндум. Першы, як вядома, правялі ў траўні 1995 года, што дало ўладам магчымасць пусціць пад нож беларускую мову і зрабіць асноўным сродкам аблуговування афіцыйнага жыцця рускую мову. Такі здзек з нашага роднага слова нельга называць інакш, як нейкім д'ябальскім пакараннем беларускага народа, чаго ён нічым не заслужыў.

Як вядома, той лістападаўскі рэферэндум даў шмат - аж запішне! - правоў палітычнаму лідару краіны. Для яго зрабіць 3 ліпеня Днём незалежнасці з'яўлялася элементарнай справай, хача і рабіўся гэтым самым недараўальны замах на вельмі важную, прэстыжную для нашага народа дату: Дзень вызвалення Беларусі ад нямецка-фашистскай акупацыі. Да лістападаўскага рэферэндуму 1996 года мы ўжо больш за 50 разоў адзначалі яго і заўсёды досыць урачыста, узнёсла, масава, не скрыжоўваючы ні з нікім іншым святам! А колькі ў Беларусь на гэтае свята з'язджалася ўдзельнікаў вызвалення яе ад акупантай! Не будзем забывацца, што ў той час, калі Прэзідэнцкая вертыкаль займалася адвольным перапісаннем гісторыі Бацькаўшчыны і на свята яе вызвалення ад нямецкіх акупантай механічна накінула Дзень незалежнасці, тады жыло яничэ шмат непасрэдных удзельнікаў той крова-прапалітнай барацьбы з ворагам. Улады ж не палічыліся з тым, як гэта адмоўна паўплывае на іх настроі з-за ўчыненага прыніжэння аўтарытэту да-

рагога ім свята - Дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашистскай акупацыі. А не палічыліся хутчэй за ўсё таму, бо мелі глыбокую ўпэўненасць: ніхто - у tym ліку і ўдзельнікі вайны! - не асмеляцца запярэчыць таму, што робіць маладая Прэзідэнцкая сістэма кіравання з добрай дамешкай да яе ўладных структур рэпресіўных механізмаў. Але не будзем так строга судзіць гэтую адарваную ад народа сістэму. Валонтарысцкая перапісванне гісторыі ўласціва амаль усім такога кшталту палітычным рэжымам, асабліва ў першыя гады іх функцыянавання. Чаму б тады і нашаму не пастарацца стаць на такі шлях?

І раней, і зараз палітычная, афіцыйная арыентацыя інтэлектуальная эліта ў вялікую заслугу стаўці прарабам лістападаўскага рэферэндуму, што дзякуючы атрыманым ад яго вынікам, удалося надаць статус дзяржаўнай і рускай мове. Да гэтага ж ім, як вядома, цалкам заканамерна карысталася (праўда, на паперы) толькі беларуская мова. А іншага падыходу і быць не могло, бо ў межах нашай краіны жыве толькі адзін тытульны народ - беларусы. Усе, апрач іх, гэта этнічныя групы. І хача нават самаму цённаму чалавеку было зразумела, што ўзвядзеннем у статус дзяржаўнай мовы і рускай мы, як злачынцы, ававязковы загубім беларускую мову, паставім пад рэальную пагрозу далейшае самабытнае існаванне беларускай нацыі, уся чыноўніцкая брація разам з паслухмянымі ёй ідэолагамі і пасённям працягваючы малицца на лістападаўскі рэферэндум. Добра, што хоць апазыцыйны ўладам рухі, партыі глядзяць на яго, як на страшэнную нацыянальную катастрофу. Вось бы адным і другім сабрацца ды супольна паразважаць, што гэта і на самай справе за з'явішча для беларускай нацыі лістападаўскі рэферэндум. Сёлета ж яму дваццаць!

Сапраўдным жа прававым Днём незалежнасці Рэспублікі Беларусь неабходна лічыць - і так яно лічылася да лістападаўскага рэферэндуму - толькі **25 ЖНІЎНЯ**, на што ёсьць адмысловыя калектыўныя заканадаўчы акты, а не воля якой-небудзь адной дзяржаўнай асобы, няхай сабе і самай высокай катэгорыі. Назаву яго: прыняты ў гэты дзень 5-й нечарговай сесій Вярхоўнага Савета БССР Закон "Аб наданні статусу канстытуцыйнага закона Дэкларацыі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР аб дзяржаўным сувэрэнітэце Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі". У гэты ж дзень на згаданай сесіі прынялі яничэ і пастанову "Аб забеспячэнні палітычнай і эканамічнай самастойнасці Беларускай ССР". Як бачым, усё рабілася салідна, канстытуцыйна, чаго менавіта і патрабаваў ад дзярпатаў гэты лёсавызначальны для беларускага народа Закон.

У гэтага Закона, як бачым, ёсьць свой бацька і свая маці (кожны мае права выбіраць адно з прыведзеных слоў). Гэта прынятая Вярхоўным Саветам БССР **27 ліпеня 1990 года** Дэкларацыя аб дзяржаўным сувэрэнітэце Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі, бо каб не было такога нарматыўнага акта, 5-й нечарговай сесії Вярхоўнага Савета БССР Беларусь з 25 жніўня на 3 ліпеня

яго патрэбна было тэрмінова расправацца і прыняць. А час жа, калі Дэкларацыі надалі статус канстытуцыйнага закона, быў надзвычай складаным, непрадбачлівым з-за злачынных дзеянняў арганізатораў пугчу ў Маскве. Шкада, што сёлета апазыцыйныя партыі і рухі не палічылі патрэбным па-надлежнаму аднавіць у памяці людзей таго, што адбывалася ў Беларусі 25 гадоў таму падчас прыняція без перабольшвання сапраўды гісторычнага Закона. Сфармульваны ў ім палажэнні і датычна пытанняў нацыянальна-культурнага, моўнага развіція беларускага народа не падлягаюць крытыцы. Гэта зусім не тое, што рабіла і робіць сёння Прэзідэнцкая вертыкаль на гэтым выключнай важнасці нацыястваральнай сферы. Ніхто іншы, як сама гэтая вертыкаль, прывяля свой дзяржаўнай народ на мяжу этнічнага вымірання.

Дзякуючы прынятаму Закону ў нас ужо з 1992 года сталі на афіцыйным узроўні адзначаць Дні незалежнасці. Праўда, праходзілі яны без належнай урачыстасці і масавасці галоўным чынам з-за таго, што ў іх меліся сур'ёзныя апаненты з боку нашых прамаскоўскай арыентацыі палітыкаў і інтэлігэнцыі. Яны рабілі ўсё, што было ў іх сілах, каб толькі ўнародзе, не дай бог, не абуджалася нацыянальна-дзяржаўная свядомасць, каб ён не імкнуўся быць гаспадаром на бацькоўскай зямлі, а цягнуўся да супольнага жыцця з усходнім суседам. Менавіта такіх поглядаў палітыкі і прыйшлі да ўлады ўлетку 1994 года. Шмат хто з іх ігнараваў і 27 ліпеня, і 25 жніўня, калі былі прыняты сапраўднай гісторычнай важнасці для суверэннага развіція краіны дакументы, як разгляданыя мною Дэкларацыя і Закон, г. зн. прыняты без узделу тых, хто пазней засёў ва ўладных структурах Прэзідэнцкай вертыкалі. Каб штогод не згадваць пра ролю тых, дзякуючы якім з'яўлюйся на свет апошні з названых нарматыўных актаў, думаеца, і было прынята рашэнне аб штучным, алагічным пераносе святкавання можна яничэ ў пэўнай ступені патлумачыць свядомай недацэнкай высоکім палітычным кіраўніцтвам краіны самога факту надання ёй статусу незалежнай. Мы добра ведаем, як яно наслілася з краіне небяспечнай для беларускага народа ідэяй аб розных формах палітычнага аўяднання іх маладой дзяржавы з выдатна спрэтыканым у гэтым спраўе ўсходнім суседам. Каб не дапусціць росту прэстыжнасці ўласнай дзяржавы ў вачах яе законных гаспадароў-беларусаў, улады так адволына і маніпулявалі з выбарами дня абавязчэння незалежнасці Рэспублікі Беларусь.

Палітыкам не ўдалося ўтайць небяспеку такой гульні. Асабліва ўсё гэта вельмі добра ўяўляе сабе нацыянальная арыентацыя колы беларускага грамадства. Адстойванне свайго законнага права на суверэнную дзяржаву было альфай і амегай іх штодённага жыцця. Затое прапанаву маладога Прэзідэнта нашай краіны аб штучным, неправамерным перанясені Дня незалежнасці Рэспублікі Беларусь з 25 жніўня на 3 ліпеня

падтрымалі амаль усе адарваныя ад нацыянальнай глебы дэпутаты. Супраць галасавалі толькі асобы цвёрдай нацыянальна-дзяржаўнай свядомасці. Але іх было крайне мала. Заўважу, што ў сусветнай практицы не заўсёды апраўдаеца навязванне волі большыні людзей тымі, хто знаходзіцца ў меншыні. Такога роду палітыкі, тэарэтыкі былі нават і ў самой царскай Расіі. Так, вядомы прагрэсіўны юрист П.І. Новагародцаў у выдадзенай ім у 1909 годзе ў Маскве кнізе "Кризис современного правосознания" пісаў: "Если 99 принуждают к чему-либо одного, совершается не меньшее нарушение справедливости, чем если один принуждает 99" (с. 225). Як усё гэта часта назіралася і назіраеца ў Беларусі!

Як і меркавалася многімі, з ліпеня 1997 года (у гэтым годзе яно адзначалася ўпершыню) не стала сапраўднымі святам незалежнасці Рэспублікі Беларусь. У ім мелася непараўнальная большы таго, што было харектэрна для дадзенай даты, калі адзначаўся Дзень вызвалення Беларусі ад нямецкіх акупантай. Дарэчы, такая з'ява была для спадобы і большыні палітыкаў, якія да канца не вызначыліся з тым, што ж рабіць далей з нацыянальным сувэрэнітэтам краіны. Адсунасць належнай папуляренасці яго ў асяроддзі палітычнай эліты Рэспублікі Беларусь цешыла і Маскву, у якой было шмат праціўнікаў сапраўднай сувэрэнізациі створаных на постсавецкай прасторы краін. Гэта толькі шмат гадоў пазней, калі палітычная эліта РБ, як след усяміла, што лепш быць гаспадаром на невялікай хатцы, чым прыслугоўваць уладарам багатых харомаў, яна (эліта) пачала мянуть у лепшы бок сваё стаўленне да правядзення Дня незалежнасці. Ужо не першы год яно з'яўляеца галоўным для палітычнага кіраўніцтва краіны, у тым ліку і самога Прэзідэнта. Толькі вось нелагчна, насыржвае, што ў святкаванні бяруць удзел і віцебскі архівіст Аляксандар Бараноўскі і архівіст Віцебска Віцебскага вобласці. У канферэнцыі прынялі удзел 16 даследчыкі.

З прывітальнымі словамі выступаў мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акаадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа абылася навукова-практична канферэнцыя "Беларускі нацыянальны тэатр: традыцыі, пошук, эксперымент".

Арганізаторамі мерапрыемства былі: Нацыянальны акаадэмічны тэатр імя Якуба Коласа, Віцебскі абласны краязнавчы музей і Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. У канферэнцыі прынялі удзел 16 даследчыкі.

З прывітальнымі словамі выступаў мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акаадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, прафесар, заслужаны дзеяч мастацтваў Валеры Анісеенка.

Потым вельмі змястоўна распавядала доктар мастацтвазнаўства, прафесар Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта Таццяна Катовіч. Яе даклад меў назыву "Трылогія аб мастаках Віталя Баркоўскага ў Коласаўскім тэатры".

Перад прысутнымі вельмі цікава выступалі менскія даследчыкі кандыдаты навук: Наталля Валанцэвіч, Ксенія Дубоўская, Крысціна Смольская і Кацярына Яроміна. Даклад апошні ўыклюкаў бурны спрэчкі і аблеркаванні. Мне вельмі спадабаўся даклад Ксеніі Дубоўской.

У канферэнцыі прынялі удзел супрацоўнікі тэатра: Андрэй Жыгур, магістр мастацтвазнаўства, мастак "коласаўцаў", а таксама тэатразнавца і літаратурны рэдактар "коласаўцаў" Юрась Іваноўскі... Спадар Юрась вельмі цікава распавяў пра рэжысёрскі пошук на Коласаўскай сцэне канца XX - пачатку XXI стагоддзя!

Не амінулі ўвагай канферэнцыю віцебскія архівісты - Аляксандар Бараноўскі распавяў пра жыццёвые і творчыя шляхі Зінаіды Канапелькі (1918-1997), а Святлана Мясяцава распавяла пра "Гісторыі партыйных чыстак 1929-1930 гадоў у БДТ-2"...

Не менш цікава было паслушаць Ігара Падлівачава, артыста, які атрымовае адукцыю рэжысёра, з новага драматычнага тэатра (г. Менск).

Малады даследчык з Менска, мастацкі кіраўнік навучальнага цэнтра сучасных мастацтваў, магістр мастацтвазнаўства Ўладзімір Галак распавяў пра "Сацыяльны тэатр" у Рэспубліцы Беларусь". Удзельнікам канферэнцыі было зададзена шмат пытанняў.

Бунтоўны дух мысліяра

Я ведаю паэта Яўгена Гучка ўжо не адзін дзясятак гадоў. Чалавек ён чысцейшага сэруца, высокіх дум і парыванняў, недаступны і пранікнёны патрыёт сваёй роднай зямлі. Эрудыт, мысліяр... А ў той жа час вочы бачаць, а душа не радуеца рчаиснасці. І, назіраючы за ходам падзеі у грамадскім жыцці, паэт-вайар набыў скепсі і паніверку... Таму з цікавасцю, не пазбуйленай, прайда, і зразумелай тут насцярогі, я прачытаў яго мастацка-публіцыстычны твор "Законы неба не адміняюща" (Нябесная Беларусь), яго надрукавалі ў газете "Наша слова" № 22 - 30 за чэрвень - ліпень 2016 г.

Форму ягонаму твору прыдае трохрадкоўе слупкоў, або змысловых строф, якія пазітыву сабе на ўчеху, на ўзбраенне, адштурхнуўшыся ад японскага хоку, і не здралкваве аблюванаму прымёму, ладу, форме ад самага пачатку сваёй творчай біяграфіі. Па сутнасці выкладзене ў яго пазем-эс, можна назваць яшчэ пазмайманалогам, бадай што... Аўтар сядома выбраў жанр паземы без сюжэту, а каб быў сюжэт ды былі дзея-падзеі, вобразы, характеристы - яны самі па сабе ўжо разгортваліся б і завстралі цікавасць чытага.

Наватарства паэта, калі хочаце, у тым, што ён кінуў выклік класічнай паземе і замест сюжету рызыкніў падаць свой мысліярскі одум, набытак, клёк, афарбаваны аўтарскімі пачуццямі. І тут мы маем кіпенне пачуцця замест сюжету.

Пералічым раздзелы твора, які ў пэўнай меры выяўляюць змест пазем-эс. Значым, дарэчы: усе раздзелы працягты пікучым болем аўтара за краіну сваіх мар - Радзіму. Толькі ж гэтыя болі і гняце, і ўзвышае, бо за ім - бачанне Нябесной Беларусі. Прауда, гэта адзіны станоўчы і ўзвышаны вобраз, на якія відочна бракуе пазем.

Ну дык вось, шаноўныя чытачы, чытайма разам: 1. А хлеб духоўны - без чаргі. 2. Зямная (Беларусь, - Э.Я.), яна на ахвярах трываеца. 3. Бойся каўтуну ў галаве. 4. Ганьба сваім і чужым. 5. Хто мову Айчыны сваій не пакінў. 6. У небе, у самым небе. 7. Дык будзьма ж, як сонца! 8. Замест "Не бойся" - "Смялей!" 9. І сэрцы, і думкі, і воля... 10. Радзіма і Творца - вось жа ў гэтым усё.

Душа!

Што можа

У неба ўзняць душа,
Калі не ў спаесместве
яна з жыццём беларуса?!

Бачачы пааратунак (для годных таго пааратунку) суадыннікаў у міфічнай Нябеснай Беларусі як мары, аўтар тым не менш кліча да дзея - стварыць, зрабіць, дасягніць на роднай зямлі тоеснасці з той ідэлічнай, нябеснай краінай. А пакуль што, да здзяйснення гэтай запаветнай мары яму і нам, грэшным, далёка, бо дух народа, ёй-ёй, - наш дух нямоцны. І ёсьць горкая прауда, і ёсьць аўтарскае папярэджванне ў наступных радках:

Янку Купалу забілі б і сёння,

Толькі ўжо не ў Маскве,

А ў Мінску.

Жалю варта, але даводзіца прызнаць, што піраміда палітычнай апазіцыі за апошнія 20 гадоў перакулілася, і кіраўнікі палітычных партый і рухаў, як чорт ладану, баяцца ўздымаць і вырашаць нацыянальных пытанні на сваёй зямлі, а яшчэ больш - за межамі, у ЕС, да прыкладу... Разам з тым у Еўропе, па прычыне недалужных і прадузятых ліберальных стандартоў страчаюць людзі сваё аблічча, каларыт, ранейшы творчы дух. Нясучь страты народы і нацыі. Замест годнасці, досціпу, прыгажосці, велічы той ці іншай нацыі вядуцца бясконцы размовы аб правах індывіда - чалавека, які разглядаеца ў адрыве ад сваёй зямлі, роду, радзіны. І тыя славутыя і развесістые "правы чалавека" ўсё часцей парушаюцца, і раз-пораз гучыць тэракты. Западаюць ў бок аднаполых шлюбў і дызыянтантай грамадства, гібее выпеставаная стагоддзяма мараль.

Бароняць права індывіда... Вось толькі ніхто ніде не бароніць права нацыі на развіцці і трываласці, на самую іх будучыню, што, мусіць, не менш важна за абарону правоў пэўнай асобы. Нацыі ж заўжды вянячаюць развіццё духу чалавечага. Як, зрешты, і творчасці. Матэрыяльнай і духоўнай. Таму яны - вянец чалавечства. У іх - ягоная веліч, а не ў рассыпаным па планеце бобагароху. І ўсё гэта карэллюеца з пазытычным творам Гучка.

Трывога, скруха, сум, авбоўстрава боль за сваю збожчаную размайтасці акупантамі зямлю і дзяржаву не пакідае паэта. У душы часам складваецца ўражанне, што ён у сваёй трывозе і морака самотны-самотны і неадкуль больш чакані і падтрымкі, і радасці, уцехі. Гэта не можа не хвяляваць яго. Адзіната, што прауда - сяброўка філосафа, мысліяра. А на Беларусі тым часам мала беларусаў... і гэта ён засведчыў у сваёй паземе. Беларусы страчваюць свае пазіцыі. А ці ж так яно?..

Тут прыгадваеца падобнае ж непрыняцце карынты жыцця і нягод у грамадзе ды горыч Васіля Цяпінскага ў сярэднявечча: "Хіба не кара божая - лад, што ўсталяваўся ў нас у дому?!"

Дык страты панясучь усе... і свядомыя, і несвядомыя грамадзяне, прычым разам з уладамі. І, калі шчыра, у мяне сёння ўзнікае парадаксальная думка: паэт Гучок у сваіх клопатах, верагодна, стаіць ужо бліжэй да ўладаў, чымся да апазіціі, прынамсі, у разуменіі неабходнасці павароту краіны да неадкладнага вырашэння нацыянальных пытанняў.

У галовах высокіх паволі і тым не менш абрэутавана, натуральна і прыкметна адбываеца ледзівзе значаныя тут паворот. Зрэдзь з'яўлюецца публікацыя ўладных людзей, у якіх трактаваныя неабходнасць шанаванца сваю гісторыю, культуру, духоўныя і маральныя каштоўнасці, урэшце - мову, і гэтая задача бачыцца ўсеагульна, калі не скажаць, абавязкована, для ўсіх. Па крайній меры так, як гэта рабілася і робіцца ў іншых краінах, якія дасягнулі сваёго развіцця. Прынамсі, падобная задача павінна аўяднаць намаганні дзяржаўных структур і грамадства. У вырашэнні гэтай задачы - вышэйшы сэнс утворанага дзяржаўнага арганізму. Прычым, клопат пра дабработ народу не адміняеца, а, наадварот, узмацняеца.

Васіль Якавенка,
пісьменнік.

"І зорка гарыць, і не вяне вянок"

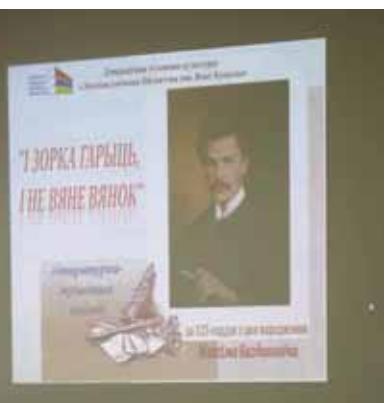
23 лістапада Лідская раённая бібліятэка імя Янкі Купалы арганізавала сустрэчу з самымі вядомымі творамі Максіма Багдановіча.

"І зорка гарыць, і не вяне вянок" - пад такой назвай прыйшлі Лідскія літаратурно-музычныя засімкі, падчас якіх радкі несмяротных і такіх любімых твораў беларускага класіка гучна і меладычна гучалі ў бібліятэцы.

Пачалася імпрэза з падвядзенням вынікаў літаратурнага конкурсу "Чытаем разам Багдановіча". Сутнасць праекту заключалася ў тым, што канкурсанты чыталі любімія вершы М. Багдановіча на камеру на фоне гістарычных помнікаў г. Ліды. Пераможцамі былі абвешчаны Але́сь Хітрун - наўуковы супрацоўнік літаратурнага аддзела ДУ "Лідскі гістарычна-мастацкі музей" з вершам "Як толькі закрюю я вочы", Габіс Марыя Іванаўна - настайніца беларускай мовы і літаратуры ДУА "СШ № 12 г. Ліды" з вершам "Завіруха",

санетам "Паміж пяс-коў Егіпецкай зямлі..."). Усе пераможцы атрымалі дыпломы і чыталі конкурсныя творы ўжо жывую, на залу, якая была запоўнена на асноўным вучнямі трох класаў СШ № 1 г. Ліды.

Разам з канкурсантамі чыталі вершы М. Багдано-

дэмантрацыя песень на вершы М. Багдановіча ў выкананні ў асноўным "Песняроў".

Аднак жа і ўжывую праучали песьні на слова Максіма ў выкананні Сяргука Чарняка. Першай была песьня "Пісанка", напісаная і выкананая ўпершыню 35 гадоў назад на імпрэзе ў Гарадзенскім замку да 90-х угодкаў з дня нараджэння Багдановіча.

Затым пад краўніцтвам С. Чарняка ўся зала спявала "Зорку Венеру". І не блага спявала.

Чарговыя Лідскія за-

зімкі сталі знакавай падзеяй ў культурных жыцці г. Ліды.

Але галоўнае, што да творчасці беларускага літаратурнага пісьменніка: старшыня Гарадзенскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Валянцін Дубагоўка, паэты Юрка Голуб і Рычард Бялячыць.

Яраслаў Грынкевіч.

Чытайма, ведайма і памятайма!

Пяцідзесяцігодзін адзначыў вечарынай у музеі Максіма Багдановіча паэт, літаратурны даследчык, вядоўца "Вольнай студыі" на Радыё Свабода лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Алеся Адамовіча Міхася Скоблы.

За мінулыя дзесяць гадоў ён зрабіў значны ўнёсак у літаратуразнаўства, уклаўшы кнігі эпістолярнай спадчыны Ларысы Геніюш "Каб вы ведалі", "Лісты з Зэльвы", кнігу успамінаў "Духу магутнай чары", зборнікі пра Зоську Верас "Я помню ўсё", пра даследчыка беларускіх летапісаў Мікалая Улашчыку "Даць народу гісторыю" і іншыя. "Чытайма, ведайма і памятайма!" - такі дэвіз рупрэлўцы можна знайсці ў яго прадмове да тома ліставання Ларысы Геніюш.

Удзельнікі вечарыны дзяліліся ўражаннямі ад кніг М. Скоблы "Вечны Зніч" (1990), "Вочы Савы" (1994), "Нашэсце Поўні" (2000), літаратурных пародыяў "Розгі ў розніцу" (1993), зборніка вершаў для дзяцей "Камень-перун" (1998), гістарычных нары-

саў "Дзярэчынскі дыярыюш". Высокую адзнаку прыхільнікай чытачоў і спецыялістаў атрымалі антalogіі беларускай паэзіі XX ст. "Краса і сіла" (2003) і сусветнай паэзіі ў беларускіх перакладах "Галасы з за небакрая" (2008).

У межах сустэрэны былі прэзентаваныя дзве яго новыя кнігі. Зборнік вершаў "Камізэлька для месяца" пабачыў свет у бібліятэчцы часопіса "Дзеяслоў", а томік прозы ды эсэ "Саркафагі страху" выйшаў у серыі "Кнігарня пісьменніка" Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

У прэзентацыю былі ўключаны фотаздымкі М. Скоблы з Рыгорам Барадуліным, Васілем Быковым, Нілам Гілевічам, з яго сабрамі і сям'ёй, а таксама на экране прайшлі выявы Л. Геніюш, З. Верас, М. Улашчыку, каб прысутнасць духу адчувалася ў зале.

- Пасля таго, як я падрыхтаваў іх кнігі ў выдавецтве "Лімарыус", найвыдатнейшыя дзеячы нашай гісторыі і культуры сталі мне як сваякі і сямейнікі. Без іх, я мабыць, не быў

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасі Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяпко, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbt-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

бы тым, кім я ёсць, - сказаў М. Скоблы.
Сцэнар вечарыны юбіляра склаў так, каб прадставіць не толькі сваю творчасць, але і сваіх даўніх калег і сяброў, з якімі звязаны ў яго вандроўкі па ўсёй Беларусі.

Даследчык Слонімшчыны, Зэльвеншчыны, Дзятлаўшчыны і Беласточчыны, які вы-

які заявіў пра сябе як літараторазнавец, крытык, архівіст,

але найперш як Паэт з вялікай літары. Вершы, якія ўрайшлі ў зборнік "Камізэлька для месяца", храстаматыны, іх будучы чытаць і цаціц. Саюз беларускіх пісьменнікаў падрыхтаваў да юбілею М. Скоблы віншавальны адрес і выпускі новы нумар часопіса "Дзеяслоў" з яго творамі.

50-гадзе Міхася Скоблы па часе і па змесце з'ядноўваеца з кампаніяй "Наша 500-годнасць". Но з яго дапамогай узраствае і ўмацоўваеца цвердзь з кніг, якая служыць духоўнай абаронай нашага народа.

Міхася Уладзіміравіч Скобла нарадзіўся 23 лістапада 1966 годзе паблізу мястэчка Дзярэчын на Зэльвеншчыне. Паэт з узячнасцю ўзгадаў сваіх бацькоў, дзеда, настаўніка Пятра Марцінёўскага, родную Зэльвеншчыну. Сардечныя словаў пашаны ён выказаў прадстаўніку старшага пакалення - Анатолю Вярцінскаму. Мінулы тыдзень СБІ прысвяціў менавіта Анатолю Іллічу.

- Мы з вами пярэзімкі, - сказаў М. Скобла. - Так на Гарадзеншчыне называлі бычкоў, якія нарадзіліся перед зімой, а таму лічылася, што яны будуць больш трывалы і здравенікі. Можа, ў гэтым і ёсць сакрэт нашай працавітасці, і, спадзяюся, даўгальецца.

З віншаваннем выступ-

Таццяне Грыневіч-Матафонавай, разам з якой ён цягам двух апошніх гадоў удзельнічаў у літаратурных вечарынах у розных кутках краіны. Па яго словам, яна дапамагала яму ствараць духоўны настрой у грамадзе. З чытаннем вершаў і спевамі на вечарыне выступіла паэтка і спявачка з Гомеля Вальжына Цярэшчанка.

Сын Міхася Скоблы Вячка, вучань 23-цяй менскай гімназіі, прачытаў верш "Дзед" Ларысы Геніюш. Анатоль Вярцінскі ўручыў кветкі жонцы юбіляра Ларысе.

Паэтка і вядоўца тэатральных вечарынаў у менскай бібліятэцы імя Іёткі Аксана Спрынчан падзялілася ўспамінамі пра супрацоўніцтва з М. Скоблам. Яе муж Яраш Малішэўскі выканаў цудоўныя мелоды на дудзе і саламяным пішчыку, а потым зачытаў шляхетнае пасланне ад іх творчай сям'і, стылізаванае пад старабеларускую мову.

Старшыня Гарадзенскай філіі Саюза беларускіх пісьменнікаў Валянцін Дубатоўка нагадаў пра ўпарты і энтарапіраваны характер Міхася Скоблы, дзякуючы якому быў ўсталяваны мемарыяльны дошкі Ларысе Геніюш і іншым гарадзенскім дзеячам культуры, рэалізаваныя шматлікія творчыя праекты. Павіншаў спадара Міхася прыўшлі Юлія Якаўлеўна Бураўкіна і Алена Мікалаеўна Стральцова, Галіна Васільеўна Сіўчык, Анатоль Бутэвіч, Сяргей Шапран, Генадзь Вінярскі і іншыя, прыехалі сваякі з Зэльвы. На літаратурнай імпрэзе праучучали вершы Ларысы Геніюш, Пімена Панчанкі, Міхася Скоблы, Анатоля Вярцінскага.

Нечакана сабры і калегі склалі юбіляру шмат падарункаў: ад шкарпетак, звязаных матуляй, драўляных абярэгў у выглядзе трох соваў да вышыянкі, гальштука і камізэлькі, што, напэўна, азначае шчаслівы шанец і добры лёс.

Эла Дзвінская, фата аўтара:

1. Міхася Скобла на юбілейнай вечарыне.
2. Сяргей Чыгрын.
3. Крыстына Лялько.
4. Барыс Пятровіч.
5. Вальжына Цярэшчанка.
6. Яраш Малішэўскі і Аксана Спрынчан.
7. Анатоль Вярцінскі.

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.

Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 28.11.2016 г. у 17.00. Замова № 2574.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 1,06 руб., 3 мес.- 3,18 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.